

زمان در بند انسان

تاریخ یک عمر تلاش انسان برای به بند کشیدن زمان!
نجم‌الدین ادیبی

ساعت در نظر گرفتند و به این ترتیب تا قرن‌ها بقیه را مدیون خود ساختند.

در همه تمدن‌ها تقریباً ابزارهای سنجش زمان، خورشید بوده است و آب. از شن هم استفاده می‌کرده‌اند.

ساعت‌های مسکونی!

بعضی از بناهای باستانی نشان می‌دهد که انسان‌ها حتی معماری بناهایشان را به خدمت گرفته‌اند و ستون‌ها و دیوارها را به گونه‌ای طراحی کرده‌اند که در ضمن، به آن‌ها نشان دهد که در چه قسمتی از روز و حتی سال قرار دارند.

یکی از جالب‌ترین این زمان‌سنج‌ها، بناهایی هستند که ایرانیان قدیم ساخته‌اند و به «کعبه زرتشت» مشهورند. این بناها برای تعیین و سنجش زمان با کمک خورشید و مهتاب کاربرد داشته اما معماری آن به گونه‌ای بوده است که بسیاری گمان کرده‌اند این مکان‌ها محل نگهداری کتاب اوستا و اسناد حکومتی یا محل گنجینه دربار و یا آتشکده معبد بوده است نه چیزی بیشتر از این. بعضی معتقدند این بنا در مقایسه با سایر ساختمان‌های گاه‌شمار آفتابی که در نقاط دیگر جهان وجود دارند، پیشرفته‌ترین، دقیق‌ترین و بهترین نمونه محسوب می‌شود. نمونه این بناهای زمان‌سنج را می‌توانید در «چارطاقی»‌هایی که در نقاط مختلف ایران احداث شده بودند و هنوز سالم مانده‌اند، مثل چارطاقی «نیاسر» و چارطاقی «تفرش» مشاهده کنید.

از حدود چهار هزار سال قبل نشانه‌هایی وجود دارد که استفاده انسان از ابزارهای سنجش زمان را ثابت می‌کند. با این حساب، تلاش انسان برای به بند کشیدن زمان باید تاریخی نزدیک به سابقه وجود خود انسان داشته باشد و این تلاش پرسابقه، نکته‌ای در خود نهفته دارد: زمان همیشه برای انسان مهم بوده است!

این ابزارها در همه‌جای جهان وجود داشته است؛ در مصر، ایران، عراق، هند و هر جا که تمدن‌های قدیم برقرار بوده‌اند؛ البته برخی از پژوهشگران می‌گویند این ابزارها فقط برای سنجش زمان نبوده بلکه بیشتر جنبه آئینی داشته یعنی در برنامه‌های مذهبی مورد استفاده قرار می‌گرفته اما به هر حال انگیزه‌ای در انسان او را به کار بر روی ابزارهای زمان‌سنج تشویق می‌کرده است، چه وقتی که با ریخت و قیافه یک انسان ابتدایی، سایه خورشید را اندازه می‌گرفته و چه زمانی که در لباس یک مهندس خلاق، پیچیده‌ترین ابزارهای سنجش زمان را طراحی می‌کرده است.

نخستین دام‌ها برای زمان، ظاهراً توسط بابلی‌ها پهن شده است! ابداع‌های تمدن بین‌النهرین، اولین و ماندگارترین تلاش‌ها در این مسیر به شمار می‌رود. تعیین هفت روز برای هفته و تعیین عدد پایه ۶۰ برای ساعت، از همین دست ابداع‌های هوشمندانه است. آن‌ها عدد ۶۰ را چون به اعداد ۱، ۲، ۳، ۵، ۶، ۱۰، ۱۵، ۲۰ و ۳۰ قابل تقسیم است، به عنوان مقیاس واحدهای